

ПЕРЕДМОВА

Попри будь-які технологічні новації і прориви, що в геометричній прогресії нарастають у сучасному гіперінформатизованому світі, друкована книга була й залишається міцним підмурком людської культури. В благословенні часи, коли ще не було в моді претензійне пост- (постмодернізм, постпозитивізм, постструктуралізм, постіндустріальне суспільство тощо), люди творчого цеху гуртувалися довкола певних ідей, естетичних або наукових прагнень, завдань. Втіленням такого єднання ставали колективні монографії, альманахи, "товсті журнали". Важко переоцінити значення альманахів "Київська старовина" і катеринославської "Дніпрової хвилі" в українському національному відродженні та становленні національної культури.

В роки незалежності спостерігається яскрава тенденція до відродження наукових студій на ниві регіональної історії. Ознакою цього є поява наукових часописів, серед яких у Придніпров'ї стали особливо знаними "Південна Україна" (Записки науково-дослідної лабораторії Південної України Запорізького національного університету), "Січеславський альманах" (часопис Дніпропетровського регіонального відділення НДІ козацтва Інституту історії України Національної Академії наук України), "Придніпров'я: історико-краєзнавчі дослідження" (Дніпропетровський національний університет), "Запорозька старовина" (Запорізьке регіональне відділення НДІ козацтва Інституту історії України Національної Академії наук України).

Серед них певне місце посів і альманах Нікопольського регіонального відділення НДІ козацтва Інституту історії України Національної Академії наук України "Козацька спадщина", перший випуск якого вийшов у світ у 2004 році. Його принципова новизна – в заявленому прагненні досліджувати історію запорозького козацтва і намірі виокремити її із загального комплексу козакознавчих студій. Три випуски цього альманаху стали вагомим віхою в становленні дослідницького напрямку, спеціалізованому на вивченні історичного Запорожжя.

Створення Науково-Дослідного інституту козацтва при Інституті історії України НАН України у 1998 р. та протягом 1998–2005 рр. його відділень у регіонах, пов'язаних з козацькою традицією, стало важливою організаційною передумовою для започаткування систематичного вивчення історії українського козацтва на місцевому рівні, з ув'язанням місцевих мікроконтекстів із загальним планом української історії доби середньовіччя та ранньомодерного часу. Формування науково-дослідних центрів дослідження козацтва у Запоріжжі, Донецьку, Одесі, Чернігові, Дніпропетровську спиралося на традицію вивчення козацтва в університетських центрах цих міст, з їх потужним дослідницьким потенціалом. У м. Нікополі не існувало подібних умов, хоча й активно здійснювалися історико-краєзнавчі пошуки. Багатюща історична спадщина Нікопольщини, що була центром формування запорозького козацтва і на території якої розташовувалися Томаківська, Базавлуцька, Микитинська, Чортомлицька (Стара), Підпільненська (Нова) Запорозькі Січі і де до цього часу зберігається першорядна пам'ятка козацької доби – могила кошового отамана Івана Сірка, не була належним чином представлена у царині науково-історичних досліджень, так само як і в державних програмах, що передбачають облаштування пам'яток історії і культури та їх туристичне використання.

Основа для формування наукового осередку в м. Нікополі була закладена в результаті проведення Всеукраїнських наукових конференцій "Історико-культурна спадщина Нікопольського району та проблеми історії запорозького козацтва" (жовтень 2001 р.) і "Чортомлицька (Стара) Запорозька Січ в історико-культурній спадщині Нікопольського району" (жовтень 2002 р.). 13 жовтня 2002 року було створено Нікопольське регіональне відділення НДІ козацтва. Наступними кроками його діяльності стало продовження традиції проведення козакознавчих наукових заходів, зокрема, всеукраїнських

наукових конференцій “Іван Сірко в контексті дослідження феномена українського степового порубіжжя XVI–XVIII ст.” (листопад 2005 р.), “Постать Петра Калнишевського та історична спадщина запорозького козацтва” (жовтень 2007 р.), “Козацька традиція в генезі населених пунктів Південної України XVII–XIX ст.” (жовтень 2008 р.).

Становлення наукового осередку у м. Нікополі стало можливим завдяки дійовій підтримці та сприяння д.і.н., проф. А. В. Бойка, к.і.н., доц. В. І. Мільчева (Запорізький національний університет), д.і.н. Т. В. Чухліба (директор НДІ козацтва Інституту історії України НАН України), д.і.н. І. І. Лимана (Бердянський державний університет), д.і.н., проф. Г. К. Швидько (Національний гірничий університет, м. Дніпропетровськ), к.і.н., доц. В. М. Андрєєва (Херсонський державний університет), к.і.н., доц. О. А. Репана (Дніпропетровський національний університет), д.і.н., проф. О. А. Бачинської, к.і.н. В. Полторака (Одеський національний університет ім. І. Мечнікова), д.і.н., проф., академіка НАН України, директора Інституту історії України НАН України В. А. Смолія, д.і.н., проф., члена-кореспондента НАН України В. І. Наулка, д.і.н., проф. В. А. Брехуненка, к.і.н. І. Л. Синяка (Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського), к.і.н. Д. В. Сеня (Краснодарський державний історико-археологічний музей-заповідник ім. Є. Д. Феліцина), директора Нікопольського державного краєзнавчого музею О. О. Кушнірука та інших. Також вагомий внесок справила і меценатська підтримка генерального директора НВО «Трубосталь», кандидата технічних наук О. І. Фельдмана, котрий протягом тривалого часу сприяв реалізації переважної більшості заходів, що проводилися відділенням.

З переходом кадрового потенціалу Нікопольського регіонального відділення НДІ козацтва до Інституту суспільних досліджень (м. Дніпропетровськ), ідея продовження випуску альманаху “Козацька спадщина” вийшла на якісно новий рівень реалізації.

Четвертий випуск альманаху є продовженням попередніх напрацювань. Вміщені у ньому матеріали Міжнародної наукової конференції “Україна – Кубань: ретроспектива етнокультурних взаємин” засвідчують як тенденцію до тематичного розмаїття козакознавчих пошуків, так і виходу на щабель формування наукових зв’язків міждержавного рівня.

В. Г. Панченко,
директор Інституту суспільних досліджень